

VALORILE EUROPENE - BAZĂ A EFICIENȚEI GUVERNĂRII ÎN STATELE DEMOCRATICE

CZU [327:061.1EU]+327(478)

Ludmila ROȘCA*

[ORCID](<https://orcid.org/0000-0003-0339-7157>)

*“Nimic nu e mai minunat decât arta de a trăi liber,
dar nimic nu e mai dificil decât ucenicia libertății”
(Alexice de Tosqueville)*

Rezumat: În acest studiu autorul își propune să promoveze valorile europene: consolidarea democrației și a statului de drept; protejarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, inclusiv a drepturilor reprezentanților minorităților etno-culturale; promovarea egalității de gen; promovarea unor societăți favorabile incluziunii; asigurarea respectării depline a principiilor și a normelor de drept internațional. Acest obiectiv poate fi atins în condițiile în care actorii procesului social-politic cunosc și respectă valorile morale, își asumă responsabilitatea pentru acțiunile desfășurate. În spațiul post-sovietic, din care fac parte statele cuprinse de Parteneriatului Estic și Politica Europeană de Vecinătate, valorile menționate, din cauza necunoașterii conținutului lor și a interpretărilor teoretice, provoacă confuzii, contradicții, conflicte. Descrierea oportunităților oferite de instituțiile europene statelor din Europa de Sud-Est, expusă de Ursula von der Leyen, în raportul: „Orientări politice pentru viitoarea Comisie Europeană 2019-2024” îi permite autorului să conchidă că stilul european de viață, de organizare și gestiune a societății este opțiunea optimă a Republicii Moldova, Ucrainei, care au obținut statutul de candidat la aderare în Uniunea Europeană. Avansarea pe calea integrării europene impune condiția asimilării și respectării valorilor europene în toate domeniile vieții sociale. Acest proces, numit europeanizare dezvoltă conștiința apartenenței la un set de valori.

În concluzie, autorul afirmă: Analiza demersurilor politice ale conducătorilor Republicii Moldova, adresate instituțiilor europene supranaționale și naționale, ne-a permis să conchidem: înainte de a elabora și expedia un demers, de a prezenta un discurs în fața autorităților europene, moldovenii, indiferent de statutul lor social: conducător de țară, de guvern, de parlament, lider al

* **ROȘCA Ludmila**, doctor habilitat în filosofie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova, ludmilarosca.com@gmail.com

partidului politic, al ONG, al Diasporei, cetățean, trebuie să asimileze experiența acumulată de alte state; să realizeze o analiză situațională a propriei experiențe politice; să asimileze conținutul europeanizării, să-și dezvolte abilitățile de colaborare.

Cuvinte cheie: valori europene, eficiența guvernării, democrație, Parteneriat Estic, Politica Europeană de Vecinătate, integrare europeană, europeanizare, cultură politică.

EUROPEAN VALUES - BASIS OF GOVERNMENT EFFICIENCY IN DEMOCRATIC STATES

"Nothing is more wonderful than the art of living freely,
but nothing is more difficult than the apprenticeship of freedom"
(Alexis de Tocqueville)

Summary: In this study, the author aims to promote European values: strengthening democracy and the rule of law; protecting human rights and fundamental freedoms, including the rights of representatives of ethnocultural minorities; promoting gender equality; promotion of societies favourable to inclusion; ensuring full compliance with the principles and norms of international law. This objective can be achieved under the conditions in which the actors of the social-political process know and respect moral values, and assume responsibility for the actions carried out. In the post-Soviet space, which includes the states covered by the Eastern Partnership Program and the European Neighborhood Policy, the mentioned values, due to the lack of knowledge of their content and theoretical interpretations, cause confusion, contradictions, and conflicts. The description of the opportunities offered by the European institutions of the South-East European states, presented by Ursula von der Leyen, in the report: "Political guidelines for the future European Commission 2019-2024" allows the author to conclude that the European way of life, organization and management of the company is the optimal option for the Republic of Moldova, Ukraine, which obtained the status of a candidate for accession to the European Union. Progress on the path of European integration requires the assimilation and respect of European values in all areas of social life. This process, called Europeanization develops the consciousness of belonging to a set of values. In conclusion, the author states: The analysis of the political approaches of the leaders of the Republic of Moldova, addressed to the supranational and national European institutions, allowed us to conclude: before elaborating and sending an approach, to present a speech in front of the European authorities, the Moldovans, regardless of

their social status: leader of the country, of the government, of the parliament, leader of the political party, of the NGO, of the Diaspora, citizen, they must assimilate the experience accumulated by other states; to carry out a situational analysis of their own political experience; to assimilate the content of Europeanization, to develop their collaboration skills.

Keywords: European values, government efficiency, democracy, Eastern Partnership, European Neighborhood Policy, European integration, Europeanization, political culture.

Introducere. Actualitatea și semnificația studiului reiese din obiectivele prioritare ale politicii statului, care reflectă complexitatea interesului național. Fiind o formulă percepută și interpretată diferit, interesul național de fiecare dată cere o apreciere, o interpretare adecvată pe înțelesul tuturor. Interesul național în domeniul relațiilor internaționale invocă imaginea națiunii sau a statului național [1, p.8]. Imaginea națiunii este produsă de diplomați, politicieni, liderii societății civile, jurnaliști, artiști, savanți, sportivi, studenți și de emigranți. Sub aspect pragmatic, studiul dat își propune să stimuleze socializarea civică, politică a acestor grupuri de cetățeni ai Moldovei, obiectivul principal al căreia este: cunoașterea și promovarea valorilor în rândul semenilor, membri ai tuturor grupurilor sociale.

Semnificația studiului pentru dezvoltarea teoriei politice poate fi apreciată prin prisma schimbului de paradigmă. Actualmente, pentru cetățenii Republicii Moldova și nu numai problemele de viață și *interogațiile culturale trec pe nesimțite din paradigma națională, care a avut o rută lungă în cultura europeană, în paradigma europeană*[2, p.5]. Pe de altă parte Europa Unită, la moment, se confruntă cu unele dificultăți, care nu au o origine structural-funcțională, instituțională, ci mai degrabă reies din deficitul de democrație caracteristic procesului decizional, alimentat de insuficiența/ineficiența comunicării. Despre aceasta ne vorbește și *Manifestul de la Bled*, publicat în anul 2002. În *Manifest* se menționează: *Europa are probleme și este tentată să dea vina pe acțiuni inadecvate de comunicare și informare* [5, p.4]. Această apreciere a adevăratelor probleme și dificultăți cu care se confruntă Europa Unită nu este unanim acceptată. În studiul: *Examenul Schengen. În căutarea sferei publice europene*, Alina Bărgăoanu menționează: *Deghizarea unor probleme, poate chiar a unor erori de proiectare și de*

construcție a UE, sub sloganul „deficiență de comunicare și informare” este o dovadă de sărăcie a percepției, de transfer de răspundere [1, p.43].

Și în procesul extinderii spre Est a Uniunii Europene, al integrării statelor active a Parteneriatului Estic: Ucraina, Republica Moldova, Georgia, constatăm o schimbare de paradigmă. Amintesc că ideea integrării popoarelor europene a fost activ promovată de reprezentanții iluminismului german, îndeosebi de Herder, care sublinia că popoarele „au contribuții specifice la civilizația comună a umanității”. La început, paradigma integrării europene se încadra în spațiul geografic național. Paradigma națională reflectă un set de factori, percepții și trăiri umane, cuprinde compatibilitatea tuturor scopurilor naționale, capacitatea de universalizare immanentă a valorilor, tradițiilor, obiceiurilor naționale.

La o anumită etapă în dezvoltarea relațiilor internaționale între statele europene, intelectualii, apoi politicienii constată că interesul național, preferințele cetățenilor nu mai pot fi satisfăcute în cadrul spațiului geografic național. Această teză explică originea integrării europene. Vreau să accentuez rolul intelectualilor în promovarea interesului național, în justificarea multidimensională a integrării popoarelor europene. Este ceva deosebit în procesul integrării popoarelor noastre în comunitatea statelor europene? Desigur, particularități în traseul integrării europene Republicii Moldova, Ucrainei și Georgiei, există. Acestea sunt observate și între cele două state, care au obținut statutul de candidat la integrare: Ucraina și Republica Moldova.

Metodele aplicate. Abordarea teoretică a paradigmei integrării socio-culturale, a comunicării popoarelor europene este realizată în baza dialecticii, a sinergeticii, a analizei comparate, a studiului de caz. Hegel, autorul dialecticii, menționa că formele mai dezvoltate de organizare socială, politică, economică ne permit înțelegerea și valorificarea formelor mai simple. Pe de altă parte, în situațiile schimbării de paradigmă oricare investigație nu-și poate atinge scopurile, fără aplicarea principiilor dialecticii, îndeosebi al principiilor: interdisciplinarității, multidisciplinarității, complementarismului. „Caracterul interdisciplinar desemnează cooperarea diferitor domenii științifice, circulația noțiunilor generale în procesul interpretării și înțelegerii fenomenelor complexe” [8, p.196 - 205]. În acest studiu, sunt mai multe fenomene și procese sociale complexe, printre acestea se regăsesc: va-

lorile europene, eficiența guvernării, democrație, integrarea europeană, europenizarea, cultura politică.

Dialectica ne-a permis să valorificăm unitatea dintre teoria și practica politică, să observăm contradicțiile realității sociale și să propunem recomandări pentru satisfacerea cerințelor lor. Astfel de cercetări sunt foarte solicitate în condițiile instabilității, confruntării la nivel regional. Fiind în așteptarea sfârșitului războiului din Ucraina, a încheierii păcii în condițiile înaintate de Ucraina, intelectualii sunt chemați să aplice dialectica și sinergetica pentru a descrie relațiile internaționale post-război din secolul XXI, pentru a descrie etapele finale ale integrării europene a Ucrainei și Republicii Moldova.

Sinergetica – știința despre sistemele capabile de autoorganizare temporală sau funcțională sub influența energiei exterioare. În rolul său de teorie a autoorganizării, sinergetica studiază interacțiunea părților componente ale sistemului care se orientează către autoorganizare [8, p.196-205]. Aplicarea sinergeticii ca metodă de cercetare științifică multiplică posibilitățile savanților de a pune în evidență stările critice în evoluția fenomenelor și proceselor sociale, de a defini factorii determinanți în realizarea schimbării. Valorificăm potențialul cognitiv al sinergeticii în evoluția culturii politice din Republica Moldova, precondiție a integrării europene.

Analiza comparată ne-a permis să evidențiem particularitățile existente între cele două state cu statut de candidat la aderare în UE, să definim factorii ce influențează parcursul European al Republicii Moldova. Apreciind cultura politică a cetățenilor Republicii Moldova ca patriarhală, prin comparație am descris cultura politică de subordonare și de participare, concluzionând că, la moment, atestăm manifestări ale diverselor forme a culturii politice.

Rezultatele investigației. Atacă militar de Rusia, Ucraina a demonstrat capacitatea spiritului său civic de a opune rezistență, de a-și apăra teritoriile, libertățile, dreptul de a-și decide vectorul strategic de dezvoltare. Ambele state se regăsesc cu Rusia într-un dur război hibrid. În Republica Moldova instrumentul de bază, aplicat de forțele pro-ruse este: producerea și promovarea știrilor false despre activitatea instituțiilor statului, a partidului de guvernare – Partidul Acțiune și Solidaritate; devalorizarea conștientă a activităților inițiate de președintele Maia Sandu, cum ar fi: Adunarea Generală : „Moldova Eu-

ropeană”, planificată pentru 21 mai; Ședința Consiliului Politic al UE, care se va desfășura la Chișinău, la 1 iunie curent, la care și-au anunțat prezența peste 40 de conducători ai instituțiilor executive ale statelor europene.

Instrumentele utilizate de Moscova: stimularea politico-financiară a forțelor pro-ruse din Moldova, nivelul redus al culturii politice al cetățenilor au un impact major asupra integrării europene. De la Războiul punic, descris de Tucidide, istoric din Grecia antică, cunoaștem: orice imperiu poate fi destrămat, dacă sunt activizate forțele din interiorul său, trădătorii. Activitatea „liderilor” partidului „Șor”, al Partidului Socialiștilor din Moldova, care au fost la „poclon” la țarul Rusiei, la liderii Partidului lui Vladimir Purin „Rusia Unită”, multiplică dificultățile cu care se confruntă instituțiile statului Republica Moldova. Obiectiv, războiul a produs numeroase consecințe negative, la care Federația Rusă a adăugat aprofundarea crizei energetice pentru toată Europa. Situația economiei naționale, numărul imens de refugiați pe care Republica Moldova i-a adăpostit au produs provocări majore. În aceste condiții partidul de la guvernare, liderii instituțiilor statului au comis greșeli, care, cu regret, au fost criticate și de liderii partidelor pro-europene extra-parlamentare. Personal, consider că partidele cu adevărat pro-europene n-ar trebui să se regăsească în competiție cu partidele pro-moscovite în subiectul: Cine mai mult discreditează partidul de la guvernare? În acest context, vreau să mă pronunț asupra criticii activității liderilor politici, care și-au asumat actul guvernării într-o situație obișnuită pentru țara noastră, dar care sunt impuși de numeroase schimbări să-și reseteze prioritățile, să evalueze permanent resursele disponibile, să adopte decizii importante pentru țară, pentru satisfacerea condițiilor aderării la UE.

Desigur, critica are și o putere constructivă, prin aprecierile colegilor, omul, grupul social, observă/conștientizează deosebiriile dintre obiectivele declarate și realizările înregistrate. În spațiul nostru politic este cunoscută formula: am vrut să facem mai bine, dar s-a primit ca de obicei, adică la noi există deosebiri esențiale între „intenție” și „rezultatele acțiunii”. În acest context, propun să deosebim fenomenele: critica de dragul criticii, pentru a ne pune în valoare propria persoană sau acțiune; critica constructivă, care pune în evidență unele abateri de la Planul de acțiuni, de la Deciziile adoptate, care conține și propuneri/

recomandări de revenire la normalitate; critica intenționat distructivă, care devalorizează un proces, în cazul nostru – integrarea europeană. Cu cât avansăm în acest proces, forțele pro-moscovite își intensifică activitățile, devin mai agresive. Nu exclud aprecierile critice, dar mă pronunț pentru o critică constructivă, urmată de propuneri orientate spre schimbarea în bine a situației în justiție, dezvoltare economică, în multiplicarea planurilor de acțiuni de politică socială și de politici publice.

Consider că, la moment, Republica Moldova are oportunități majore în ceea ce privește integrarea europeană, pe care nu le poate rata. Pentru a valorifica oportunitățile oferite de vecini, de partenerii de dezvoltare, pe interior avem nevoie de unitate, de colaborarea tuturor elementelor sistemului politic. Comunitatea academică, consider că poate contribui la apropierea Republicii Moldova de UE, prin elaborarea și înaintarea la concurs a proiectelor Erasmus Plus și Jean Monnet, care pun accent pe cercetare și predare, pe internaționalizarea învățământului universitar și vocațional. Astfel, am susține masiv europeanizarea cetățenilor noștri, promovarea stilului european de viață și activitate, a valorilor europene.

Liderii statelor și instituțiilor europene la Summit-ul al VI-lea al Parteneriatului Estic (PaE), desfășurat la 15 decembrie 2021, au declarat deschiderea pentru promovarea valorilor: stabilitatea, prosperitatea și cooperarea reciprocă, susținerea progresului în promovarea reformelor. Printre valorile fundamentale comune au fost menționate:

- consolidarea democrației și a statului de drept;
- protejarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, inclusiv a drepturilor reprezentanților minorităților;
- promovarea egalității de gen;
- promovarea unor societăți favorabile incluziunii;
- asigurarea respectării depline a principiilor și a normelor de drept internațional.

O decizie importantă a Samit-ului este: asumarea în comun a responsabilității, care presupune implicarea tuturor părților societății în realizarea obiectivelor politicii interne și externe a statelor participante. S-a subliniat că este necesar să se colaboreze mai mult cu societatea civilă, în special cu tinerii și prin promovarea egalității de gen, a toleranței și a dialogului intercultural. Cooperarea cu societatea civilă, inclusiv prin intermediul Forumului societății civile din cadrul Parte-

neriatului estic, precum și al unei informări extinse și a unui sprijin dedicat organizațiilor societății civile locale și partenerilor sociali rămâne o parte integrantă a Parteneriatului estic.

Un obiectiv foarte important pentru statele Parteneriatului Estic îl reprezintă asigurarea rezilienței și prosperității. Liderii s-au angajat să consolideze reziliența concentrându-se pe: consolidarea statului de drept; instituirea unei administrații publice eficiente, transparente și responsabile la toate nivelurile de guvernare; combaterea fraudei, a corupției și a criminalității economice; combaterea criminalității organizate; consolidarea securității, precum și a rezilienței cibernetice, inclusiv împotriva amenințărilor hibride. După cum am menționat mai sus, aceste sarcini au o semnificație aparte pentru Republica Moldova, deoarece nu suportă neglijență din partea nimănui: lider al instituțiilor statului, al formațiunilor politice, al organizațiilor neguvernamentale, cetățean conștient de ceea ce se întâmplă în țara sa.

Realizarea fiecărei sarcini sintetizate de obiectivul – asigurarea rezilienței și prosperității necesită implicarea tuturor. Apare întrebarea: Sunt pregătiți cetățenii Republicii Moldova pentru înțelegerea și aprecierea adecvată a valorilor europene, a sarcinilor și condițiilor de aderare, care reies din statutul de candidat la aderare în UE? Consider că în domeniul socializării politice, europenizării, educației civice avem multe sarcini de realizat. Avem restanțe serioase și în domeniul asimilării valorilor politice, care constituie nucleul culturii politice. Astfel de sarcini personal consider că trebuie distribuite cadrelor didactice, cercetătorilor, coordonatorilor proiectelor de cercetare aplicativă, instituțiilor socio-culturale, instituțiilor educaționale.

Segmentul învățământului politic în Republica Moldova, al educației civice pe parcursul celor trei decenii a fost abandonat. Intenția de a ne elibera de influența majoră a factorului ideologic asupra sistemului educațional, a instituțiilor responsabile de educația copiilor, tinerilor și chiar adulților a fost realizată în stilul deja menționat: am urmărit scopuri nobile, dar am multiplicat dificultățile în procesele de democratizare a vieții sociale, de liberalizare [9, p.291-306].

În urma unor schimbări radicale produse în realitatea politică, socială a Republicii Moldova în august 1991, cetățenii nepregătiți au auzit de alt stil de viață, de altă formă de organizare politică a vieții sociale – de democrație. Liderii instituțiilor statului, a partidelor politice puțin cu-

noșteau despre noul regim politic, despre conținutul proceselor politice democratizare, liberalizare, socializare etc. În timp ce cetățenii, care își cunoșteau responsabilitățile în sistemul totalitar, pe care le onorau zilnic, n-au simțit nevoia de a se informa, de a studia democrația. Astfel de observații am făcut la începutul anilor '90 ai secolului trecut descriind activitatea partidelor politice: a Partidului Liberal (PL) și a Partidului Liberal Democrat din Moldova (PLDM). În timp ce liderul PL, la întâlnirea cu studenții Institutului de Relații Internaționale vorbea despre libertatea pe care ei au oferit-o cetățenilor, în sală se auzeau replici: Ce să facem cu libertatea dacă nu avem posibilitate să ne acoperim cheltuielile primare? Această situație m-a determinat să inițiez studierea democrației ca formă de organizare politică a societății, ca regim politic.

Curând am găsit unele teze care mi-au justificat concluzia: am inițiat tranziția la un nou stil de viață fără ai cunoaște esența, fără a ști care-i sunt valorile? Astfel în Dicționarul de Filosofie, Oxford, citim: „În epoca modernă, democrația este suveranitatea poporului în general, exprimată nu direct prin vot asupra unor chestiuni particulare, ci prin reprezentanți. Apare problema dacă diferitele mecanisme ale democrației garantează că reprezentanții poporului ascultă de acesta sau îi servesc interesele”[4, p.99].

Știința contemporană constată că esența democrației este întruchipată de drept, set de norme și reguli. Devenind stat de drept, statul democratic se subordonează puterii dreptului. Practica istorică a demonstrat că democrația, minimalizând diferențele economice și sociale, devine un Bine comun și rămîne factor constant al stabilității, rezilienței și prosperității atunci când societatea are o cultură politică. Democrația devine eficientă la etapa atingerii unui consens în chestiunile principale ale vieții, când comportamentul politic al cetățenilor și al clasei politice devine rațional, când valorile liberal-democratice sunt recunoscute de majoritatea cetățenilor[10, p.142-172].

În statele subdezvoltate, printre care se regăsește și Republica Moldova, funcționarea instituțiilor statului democratic impune anumite condiții. Este vorba despre un nivel dezvoltat al conștiinței politice, care permite depășirea interpretării democrației ca anarhie, ca haos, echivalarea democrației cu absența oricărei organizări a vieții politice. În baza mai multor aprecieri a democrației, constatăm că este important ca cetățenii să cunoască că democrația oferă nu numai drepturi și

libertăți, dar și datorii și responsabilități. În concluzia acestui segment al investigației, subliniem: dacă sub aspect juridico-politic democrația în Republica Moldova este formalizată, apoi în practica implementării teoriei democrației, a bunelor practici existente în lumea contemporană, avem multe de făcut. Nu întâmplător dl Igor Munteanu, cercetător, analist al vieții publice, în diferite emisiuni televizate expune ideea despre „democrația mimată”.

Cunoscând tezele teoretice despre democrația reprezentativă, despre democrația directă a secolului XXI, cunoscută și ca democrație participativă, comparând acestea cu actele politice, inițiate și desfășurate de forțele politice din Republica Moldova în secolul XXI, conchidem: cultura politică a cetățenilor se înscrie în manifestările culturii politice patriarhale, caracteristice statelor care recent și-au dobândit independența, în care cultura politică este purtătorul subculturilor locale, valorile clanului, gintei, tribului. În cadrul culturii patriarhale persoana nu se interesează de cultura politică globală, nu îndeplinește funcții politice concrete, ea nu participă la viața politică și nu se orientează la evenimentele politice [10, p. P.262-292].

Cultura politică de subordonare se manifestă prin pasivitatea cetățenilor, aceștea se supun instituțiilor puterii de stat, nu încearcă să influențeze prin mijloace politice puterea. Ei nu-și cunosc drepturile și libertățile politice. Supunându-se puterii de stat, ei așteaptă înlesniri: ajutoare sociale, indemnizații, garanții. Astfel de cetățeni: cumiți, executori educau instituțiile socio-culturale din sistemul totalitar comunist sovietic. Ieșiți din acel sistem, cetățenii Republicii Moldova aveau nevoie de cunoștințe despre democrație, sub toate manifestările ei: ca stil de viață și de gândire; ca formă de organizare politică a societății; ca regim politic. Într-un mod sistematizat ei n-au avut această opțiune.

Actualmente, după trei decenii de tranziție, constatăm schimbări în atitudinea cetățenilor față de politic, față de segmentul public al vieții sociale. Putem afirma că avem grupuri sociale, membrii cărora sunt purtători ai culturii politice de participare, care sunt activi, influențează procesul decizional la nivel național și local. Prin activitățile desfășurate cetățenii doresc să obțină statutul de actor al vieții social-politice. Pornind de la teza că manifestările culturii politice nu se întâlnesc într-o formă pură, completăm concluzia: în Republica Moldova se mai întâlnesc manifestări ale culturii politice de subordonare și de participare.

Pentru a implementa în practica relațiilor sociale din Republica Moldova a modelului democrației liberale avem nevoie de cetățeni informați, activi, conștienți, apărători/ purtători ai valorilor europene. Acest obiectiv poate fi realizat doar prin acțiuni de socializare și europenizare, prin revenirea la învățământul politic, inclusiv în învățământul adulților, al educației pe tot parcursul vieții.

Prin socializare politică subînțelegem procesul asimilării de către individ/un grup social a valorilor și normelor culturii politice, caracteristice unei societăți. În rezultatul socializării politice obținem forța capabilă să realizeze rolurile și funcțiile importante în stat, să consolideze stabilitatea sistemului politic. Deosebim două moduri de interpretare a socializării politice: îngust și desfășurat. În primul caz, socializarea politică reprezintă cultivarea conștientă, planificată a valorilor dominante într-o societate. În cazul doi, socializarea politică include sistemul învățământului politic formal și neformal, orientat și spontan la toate ciclurile de viață. În mai multe studii am definit importanța socializării politice, accentuând finalitatea ei: educarea/dezvoltarea unei „personalități cu o poziție civică, cu convingeri, cu un set de valori, integritate, activă, orientată în viitor de o gândire strategică, conștientă de ceea ce face, dorește și la ce visează” [11, p.9-20].

Europenizarea atestată în statele care au obținut statutul de candidat la aderare la UE cuprinde cunoașterea și asimilarea tematicii Studiilor Europene, fiind orientată către schimbarea percepției politicii, atitudinilor, mentalității, comportamentului persoanelor, grupurilor sociale, clasei politice. Europenizarea desfășurată în statele membre ale UE vizează cunoașterea problemelor comunitare, avantajelor ce reies din statutul de membru al UE [12, p.200-233]. Criza politică, economică socio-culturală, destabilizările ce au urmat după 24 februarie 2022, când armata Federației Ruse a invadat Ucraina, au produs schimbări radicale în viața socială a europenilor, inclusiv a cetățenilor din statele Europei de Sud și Centrale.

Europenizarea implică o schimbare în sistemul politic al statelor membre ca urmare a integrării în UE. În opinia savanților M.G.Cowles, J.Caporaso și T. Risse, europenizarea desemnează apariția și dezvoltarea la nivel European a unor structuri distincte de guvernare: instituții politice, legislative și sociale asociate cu soluționarea politică a problemelor, instituții care formalizează interacțiunile între actori

[2]. În interpretarea lui T.Risse, expusă în lucrarea: *European Identity? Europeanization and Transformation of the Nation – State Identities*, europeanizarea este un răspuns la presiunea reglementărilor UE, care presupune adaptarea instituțiilor formale: politice, administrative, sociale la presiunile care emană din reprezentările și regulile UE.

Aspectul politic al europeanizării cuprinde modelele de adaptare a politicilor și a procesului decizional național la cel comunitar. Europeanizarea desemnează procesul de reorganizare a vieții sociale a popoarelor care au parcurs, în mod conștient, procesul aderării la UE. Conținutul europeanizării nu poate fi asimilat fără o cultură politică, care este și condiția indispensabilă a realizării practice a particularităților modelului democrației participative.

La moment, susținerea socializării și europeanizării, implicarea în realizarea sarcinilor guvernării de a satisface condițiile aderării la UE a intelectualilor, cadrelor didactice din Republica Moldova este: estimarea impactului proiectelor europene asupra dezvoltării economiei Republicii Moldova, asupra dezvoltării infrastructurii din satele și orașele noastre: repararea și mobilarea grădinițelor, școlilor, repararea drumurilor etc. Consider că cetățenii Republicii Moldova trebuie să cunoască adevărul despre schimbările din viața lor. Nu este corect să tănuim cine ne ajută, de unde vin banii pentru schimbările atestate. În așa fel, am reuși să susținem ireversibilitatea procesului de integrare europeană a țării noastre.

Concluzii. Statutul de candidat la aderare la UE impune condiții clare pentru instituțiile Republicii Moldova. Cadrele didactice, cercetătorii, intelectualii au un rol important în pregătirea populației pentru a înțelege semnificația oportunităților oferite de UE Republicii Moldova. În acest sens, am descris manifestările culturii politice patriarhale, de subordonare, de participare, oferind fiecărui cetățean posibilitatea de a se regăsi, de a decide în care grup social dorește să se regăsească.

Definițiile proceselor politice: socializare, europeanizare, de asemenea, ne permit să înțelegem semnificația etapei la care ne aflăm, să decidem asupra traseului european al țării noastre și nu doar să luăm atitudine, dar și să ne implicăm activ în susținerea forțelor pro-europene, să transformăm integrarea europeană a Republicii Moldova într-un proces ireversibil.

Referințe bibliografice:

1. A. Bărgăoanu, Examenul Schengen. În căutarea sferei publice europene. - București: SNSPA, 2011, 250 p. ISBN 978-973-711-311-5.
2. M.G.Cowles, J.Caporaso și T.Risse, Europeanization and Domestic Change. Introduction./ eds. Transforming Europe, Ithaca: Cornell University Press, 2001.
3. Dicționar de Politică. Oxford. Traducere și glosar de L. Gavrilu. - București: univers enciclopedic, 2001, 526 p.
4. Dicționar de Filosofie, Oxford, București: Univers enciclopedic, 1999. P.99. ISBN 973-9436-20-X.
5. B. van Ruler, D. Vercic, The Bled Manifesto on Public Relations, Ljubljana, Pristop Communications, 2002.
6. Uniunea Europeană: istorie, instituții, politici. Republica Moldova în noua arhitectură europeană. Coord. Lilia Zabolotnaia. - Chișinău: CEP USM, 2007, 179 p.
7. Risse T. A European Identity? Europeanization and Transformation of the Nation – State Identities./ M.G.Cowles, J.Caporaso și T.Risse, Europeanization and Domestic Change. Introduction./ eds. Transforming Europe, Ithaca: Cornell University Press, 2001.
8. Roșca Ludmila, Metodele universal-filosofice de cercetare: dialectica și sinergetica. În: Roșca Ludmila, Filosofia. Ghidul afacerii de succes. Manual. - Chișinău: S. n., 2013 (Tipogr. „Print-Caro”), - 324p., P. 196-205. ISBN 978-9975-56-115-0.
9. Roșca Ludmila, Valentina Ursu, Educația civică în Republica Moldova în contextul integrării europene. În: Interconexiunile integrării sociale și consolidarea sistemului național de Securitate. Monografie colectivă. Coordonator-Ludmila Roșca – Chișinău: S.n., 2022, (Print-Caro), -436 p., P.291-306. ISBN 978-9975-165-06-8.
10. A se vedea: Roșca Ludmila, Știința politică, Manual, Chișinău: UASM, 2005, - 310 p., P.142-172, ISBN 9975-9855-2-1.
11. Roșca Ludmila, Esucația comportamentului civic în statul democratic contemporan. În: Activismul civic – condiție a consolidării instituțiilor statului democratic. Materialele Seminarului Republican, 28 mai 2021. Coordonator – Roșca Ludmila, Chișinău:S.n., 2021 (Print-Caro SRL). P.9-20. ISBN 978-9975-56-916-3.
12. Roșca Ludmila, Programele Uniunii Europene: noi oportunități pentru RM./ În: Filosofia Integrării Europene. Curs universitar, Chișinău: S.n.2017 (Tipografia „Print-Caro”), - 312p., P.200-233. ISBN 978-9975-56-449-6.